

IN MEMORIAM

WILLEM G. WESTSTEIJN (1943–2026)

1. ŽIVOT I DJELO

Willem Gerardus Weststeijn, koji je nedavno umro u 83. godini života, bio je nizozemski pisac i profesor slavenskih književnosti na Sveučilištu u Amsterdamu. Na tome je sveučilištu studirao slavistiku (1968–1972), a potom doktorirao (1983) na osnovi rada o ruskome futurističkome pjesniku Velimiru Hlebnikovu: *Velimir Chlebnikov and the Development of Poetical Language in Russian Symbolism and Futurism*. Mentor i komentor bili su mu Jan van der Eng i češki slavist Mojmir Grygar, a rad je obuhvaćao gotovo 300 stranica.

U prvim godinama profesionalno-znanstvenoga razvitka Weststeijn je najviše interesa pokazivao za rusku književnost modernizma i avangarde, ali se poslije okretao i drugim razdobljima.

U životu toga agilnoga nizozemskoga rusista osobito mjesto zauzima međunarodni slavistički časopis *Russian Literature* što su ga 1971. godine bili pokrenuli Jan van der Eng i švedski slavist Nils Åke Nilsson. Kada je pak Nilsson umro (1995), a Van der Eng otišao u mirovinu (1990), upravo je Willem G. Weststeijn plodonosno nastavio njihov urednički posao u tome časopisu. Nije naodmet spomenuti da je Weststeijn uređivao i druge nizozemske književne časopise: *Literair Paspoort*, *De Gids*, *Armada*, *Tijdschrift voor Slavische Literatuur*.

Intenzivno je pratio književne prijevode s ruskoga na nizozemski te je o njima pisao prikaze (recenzije), a i sam je prevodio Saltykov-Ščedrina, Hlebnikova te suvremene mu ruske pjesnike i pjesnikinje (Gennadija Ajgija, Timura Kibirova, Dmitrija Prigova, Ol'gu Sedakovu, Svetlanu Kekovu, Veru Pavlovu i dr.). Usto se prijevodom bavio i teorijski.

Od Weststeijnovih krupnijih radova vrijedi spomenuti sljedeće.

Velik je odjek imao u Nizozemskoj priručnik *Uvod u opću znanost o književnosti* (*Inleiding in de literatuurwetenschap*, 1981), napisan zajedno s Mieke Bal i Janom van Luxemburgom. Knjiga je potom doživjela sedam izdanja. U izdavačkoj kući Pegasus (Amsterdam) objavljene su (među ostalima) ove knjige: *Povijest staroruske književnosti* (*Geschiedenis van de Oudrussische literatuur*, 2023),

Ispunjavajući nedokučivo nepoznatim: Eseji o Velimiru Hlebnikovu (*Filling the Unfathomable Full of the Unknown: Essays on Velimir Chlebnikov*, 2020), *Čini mi se: Eseji o književnoj teoriji i analizi* (*It Seems to Me: Essays on Literary Theory and Analysis*, 2018).

U dvadesetim godinama XXI. stoljeća izašla su i druga Weststeijnova djela: dvosveščana *Povijest ruske književnosti* (*Russische literatuurgeschiedenis*, 2020), koja obuhvaća razdoblje od XI. do XXI. stoljeća, *Pegazova knjiga ruske poezije* (*Het Pegasusboek van de Russische poëzie*, 2021), opsežna dvojezična antologija ruske poezije od sedamnaestog stoljeća do danas, a godine 2023. objelodanjena je i *Povijest staroruske književnosti* (*Geschiedenis van de Oudrussische literatuur*). Među posljednjima pojavile su se još dvije knjige: *Nije svako "ja" – Ja. Eseji o lirskome subjektu* (*Not Every 'I' is Me. Essays on the Lyric Subject*, 2023) i *U Moskvi ima zvono: Eseji o ruskoj književnosti* (*There's a Bell in Moscow: Essays on Russian Literature*, 2025).

O temi lirskoga Ja, jednoj od najvažnijih Weststeijnovih istraživačkih tema, vrijedi navesti ovu autorovu misao:

190

Lirsko ja – dio je strukture pjesme; ono ne postoji izvan pjesme. Svaka pjesma ima svoj vlastiti lirski subjekt čiji se lik formira načinom govora i razvojem lirskog sižea. Lirsko ja može se razmatrati kao "Leerstelle" prazno mjesto [...] koje čitatelj postupno popunjava. [...] Ipak, ta se veza ne razlikuje bitno od one koja postoji između autora narativnoga teksta i pripovjedača ili jednoga od likova. I lirsko ja i pripovjedač instance su teksta što ih je stvorio autor; u njima autor može sebe u većoj ili manjoj mjeri izraziti. [...] Ipak, bezimenost lirskoga ja i podudarnosti lirskih subjekata u različitim pjesmama jednoga pjesnika omogućuju (na pripovjedače i likove u narativnome tekstu to se odnosi u manjoj mjeri) da se lirski subjekt uopći i da se razmatra kao kategorija koja nije ograničena na jednu pjesmu. Tako se može govoriti o lirskome subjektu jednoga ciklusa ili o lirskome subjektu određenoga perioda u djelima autora. (Weststeijn 1989: 96–97)

No Weststeijn obraća pozornost i na drugu činjenicu lirske strukture koja je isto tako važna, a isto je tako nedostatno istražena: riječ je *lirskome adresatu*, instanciji kojoj se lirski subjekt obraća. A o još jednoj fundamentalnoj temi – o naravi i statusu metafore i drugih tropa u "pjesničkome jeziku", Weststeijn je također objavio raspravu na hrvatskome (o čem će još biti riječi).

2. VEZE S HRVATSKOM

Ima više momenata koji su povezivali Willema G. Weststeijna s hrvatskom kulturom i pojedinim njezinim akterima.

Jedan od prvih neposrednih kontakata nizozemskoga slavista s Hrvatskom spada u 1978. godinu kada je u Zagrebu i Ljubljani održan Osmi međunarodni kongres slavista. Na njem je Weststeijn nastupio s temom *Hlebnikovljevi jezični eksperimenti* (*Chlebnikov's Language Experiments*). No nema dvojbe da je on i prije imao predodžbu o Hrvatskoj i ondašnjoj Jugoslaviji zahvaljujući činjenici da je Aleksandar Flaker od osnivanja časopisa *Russian Literature* (1971) bio član uredništva, baš kao što će to poslije (od 1983) postati i Stanko Lasić (koji je u to vrijeme radio kao profesor na Odsjeku za slavistiku Amsterdamskoga sveučilišta).

Osobito valja istaknuti povezanost časopisa *Russian Literature* i Zagrebačkoga rusističkoga kruga. Zagrebačku je ekipu predvodio profesor Aleksandar Flaker, dok su na drugoj strani bili, kako je već spomenuto, Jan van der Eng (profesor na Amsterdamskome sveučilištu) i Nils Åke Nilsson (profesor na Sveučilištu u Stockholmu). Njih će od 1990. godine, kako je također rečeno, zamijeniti Willem G. Weststeijn, pa će se suradnja Zagreba i Amsterdama ne samo nastaviti nego i intenzivirati. Sam Weststeijn svjedoči o toj suradnji:

Od 1985. nadalje dio avangardnih tematskih brojeva *Russian Literature* činili su brojevi posvećeni tzv. Zagrebačkim simpozijima. Aleksandar Flaker, profesor sa Zagrebačkoga sveučilišta, od samoga početka član uredničkoga odbora *Russian Literature*, pokrenuo je godišnje konferencije o problemima i temama ruske avangarde. Krajnji cilj tih međunarodnih konferencija bio je da se izradi svojevrsni leksikon ili enciklopedija pojmova i koncepata vezanih uz rusku avangardu (skupine, pokreti, autori, umjetnici, programski i teorijski pojmovi). Najvažniji rezultati simpozija redovito su objavljivani u *Russian Literature* (na ruskome jeziku). Ukupno je izašlo šesnaest “zagrebačkih” brojeva. Sabiranje tih brojeva u jedan svezak (oko 1500 stranica) predstavljalo bi važno referentno djelo o ruskoj avangardi (dio priloga objavljen je i u njemačkome prijevodu pod naslovom *Glossarium der russischen Avantgarde*, Graz–Beč, 1989). (Weststeijn 2001: 378)

U Weststeijnovu se izvješću o radu časopisa navodi da je “rekorder” *Russian Literature* bio Aleksandar Flaker, koji je ondje objavio čak osamnaest članaka, ravnomjerno raspoređenih tijekom trideset godina postojanja časopisa. Mnogi Flakerovi članci relativno su kratki tekstovi nastali na temelju njegovih vlastitih zagrebačkih simpozija. Na popisu najplodnijih autora nalazi se, uz Flakera, i Živa Benčić (*Ibid.*: 378–380). Iz rečenoga je jasno da su i brojni drugi hrvatski književ-

ni i likovni stručnjaci objavljivali u *Russian Literature* svoje rasprave (Dubravka Oraić Tolić, Magdalena Medarić, Višnja Rister, Sonja Briski, Jasmina Vojvodić, Danijela Lugarić, Josip Užarević).

U povodu osamdesete godišnjice života Aleksandra Flakera objavljen je 2004. godine poseban broj *Russian Literature*. U pripremi toga svečanoga broja sudjelovala je Magdalena Medarić, a glavni je urednik u to vrijeme, dakako, bio Willem G. Weststeijn. Ondje su objavljene rasprave istaknutih europskih slavista (Kristina Engel, Rainer Grübel, Hans Günther, Anna Han, Lena Szilard, Aage A. Hansen-Löve, Jean-Philippe Jaccard, Renate Lachmann, Barbara Lönnquist i dr.), kao i prilozi hrvatskih rusista (Magdalena Medarić, Dubravka Oraić Tolić, Živa Benčić, Josip Užarević, Jasmina Vojvodić). Nakon smrti prof. Flakera (2010. godine) također je, pod Weststeijnovom uredničkom palicom, izašao specijalan broj *Russian Literature* (Volume LXIX, 2011) s više priloga naših autora (Jasmina Vojvodić, Živa Benčić, Danijela Lugarić, Josip Užarević).

S druge pak strane, i Weststeijn je objavljivao svoje rasprave u hrvatskim zbornicima i časopisima.

U *Pojmovniku ruske avangarde* 6 (Zagreb, 1989, str. 95–117) imamo fundamentalnu raspravu pod naslovom *Lirski subjekt* (koju sam imao čast i zadovoljstvo prevesti). Već je rečeno da je za Weststeijna problematika subjekta u lirskim tekstovima (i književnima općenito) jedna od najvažnijih i najintrigantnijih tema književne znanosti, koja je međutim i danas nedostatno istražena.

U zborniku *Tropi i figure*, što su ga bile uredile Živa Benčić i Dunja Fališevac (a izdao ga je 1995. godine Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu), također nalazimo važnu Weststeijnovu raspravu o drugoj nezaobilaznoj problematici povezanoj s tzv. pjesničkim jezikom: *Metafora: teorija, analiza i interpretacija*. To razmatranje sustavno prikazuje različite pristupe metafori, koju – kao trop – dovodi u vezu kako s drugim tropima (ponajprije s metonimijom i sinegdohom) tako i s ironijom. Ta rasprava i danas služi, baš kao i cijeli zbornik *Tropi i figure*, kao temeljna literatura za proučavanje stilskih figura – ne samo u visokoškolskoj nastavi nego i u znanstvenim istraživanjima.

Još od početka 1990-ih Weststeijnovo se ime pojavljuje među članovima savjeta zagrebačkoga "časopisa za znanost o književnosti" *Umjetnost riječi*. Možemo pretpostaviti da ga je na tu "funkciju" predložio Aleksandar Faker.

Nije stoga čudno da je Willem G. Weststeijn zajedno s drugim rusistima-slavistima sudjelovao u virtualnome razgovoru ("okruglome stolu") što ga je Jasmina Vojvodić, aktualna urednica *Umjetnosti riječi*, organizirala 2024. godine u povodu stote obljetnice Flakera rođenja. Weststeijn s pravom smatra Flakera jednim od najutjecajnijih propagatora ruskoga formalizma u Europi nakon Drugoga svjetsko-

ga rata, a *Stilske formacije* (objavljene 1976) drži jednom od najboljih Flakerovih knjiga, koja "daje sjajan pogled na razvoj književnosti od romantizma do avangarde". Mada se znanost o književnosti korjenito promijenila od vremena *Stilskih formacija*, što je vidljivo u činjenici da su strukturalizam i semiotika zamijenjeni "kulturalnim studijima", knjiga, kao i sam termin, smatra Weststeijn, nisu izgubili na vrijednosti. On u Flakeru s pravom vidi jednoga od vodećih stručnjaka za avangardu. No činjenica da je promovirao kolažnu tehniku i intermedijalnost ne znači "da je time mijenjao ideju o književnosti kao autonomnoj djelatnosti". Weststeijn u nastavku svojih razmišljanja kaže kako je Flakerov avangardni projekt *Pojmovnika ruske avangarde* njegovo najvažnije postignuće. Tijekom 1980-ih i 1990-ih zagrebački je rusist okupljao desetine stručnjaka koji su diskutirali o važnim temama i terminima avangarde. Kao što je već rečeno, radovi s tih konferencija objavljeni su na hrvatskome jeziku u Hrvatskoj te na ruskome u časopisu *Russian Literature*, pa je gotovo dvadeset brojeva amsterdamskoga časopisa bilo posvećeno "Zagrebačkim simpozijima" ("Zagreb Symposia"). Sam Weststeijn s tim u vezi priznaje:

Budući da sam se bavio ruskom avangardom i osobno sudjelovao na Zagrebačkim simpozijima, umnogome sam profitirao od rezultata toga projekta. Vrlo zanimljiva bila su mi Flakerova razmišljanja o periodizaciji i odnosu književnosti i drugih umjetnosti o kojima smo raspravljali s Mojmirom Grygarom, također izvrsnim znanstvenikom u području ruske avangarde i intermedijalnosti, kada je Flaker bio gostujući profesor na Katedri za slavistiku Sveučilišta u Amsterdamu. Te su diskusije bile iznimno plodne i dijelom su utjecale na moje ideje o periodizaciji književnosti. (Vojvodić 2024: 113)

193

Smrt Willema G. Weststeijna svjedoči o činjenici da nas polako napušta naraštaj slavista i rusista rođenih u četrdesetim godinama prošloga stoljeća. A Willem nas svojim vrijednim postignućima potiče da nastavimo rad na tome području.

LITERATURA

- Weststeijn, G. Willem. 1998. "Lirski subjekt". U: *Pojmovnik ruske avangarde* 6. Ur. Aleksandar Flaker i Dubravka Ugrešić. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske – Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu: 95–117.
- Weststeijn, G. Willem. 2001. "A Retrospective of Thirty Years of Russian Literature". U: *Russian Literature*: 375–382.
- "Willem G. Weststeijn", https://nl.wikipedia.org/wiki/Willem_G._Weststeijn#Loopbaan. 28. svibnja 2026.

Willemsen, Cees. *Willem G. Weststeijn en zijn lyrische ‘ik’* [*Willem G. Weststeijn i njegovo lirsko “ja”*], <https://www.slavischeliteratuur.nl/tslarchief/tsl51/51h.html>. 28. svibnja 2026.

Vojvodić, Jasmina. 2024. “Okrugli stol: Stota obljetnica Aleksandra Flakera”. U: *Umjetnost riječi* 1: 91–117.